

Socijalna misel

ZA STANOVSKO IN POLITIČNO IZOBRAZBO
NAŠEGA DELAVSTVA.

L. IV. LJUBLJANA - GORICA ŠT. 6

1925

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsak mesec. — Uredniki so: **Franc Terseglav, Andrej Gosar, Engelbert Besednjak.** — Upravništvu se nahaja v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelk, Poljanski nasip št. 2. — Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci št. 2. — Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo 22 ltr, ostalo inozemstvo 50 Din. Izdajatelj: **Dr. A. Gosar, Ljubljana.** — Odgovorni urednik: **Franc Terseglav, Ljubljana.** — Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: **Karel Čeč.**

Potreba delavske kulturno-socialne šole (Anton Kordlin) — O obnovitvi delavske stanovske kulture (Josip Jeraj) — Organično pojmovanje ljudske države (Marko Kranjc)

Cvetličarna „Nizza“

Ljubljana, Prešernova 30

Dnevno sveže cvelje
na drobno in debelo

Sprejema naročila na šopke,
vence in aranžmaje

Fani Hvala

Zaloga pohištva

Ivan Dogan, Ljubljana

Dunajska c. 17 (Medijatova hiša)

priporoča svojo zalogo pohištva, kakor:
spalne sobe, jedilnice, kuhinjske
oprave in drugo po konkurenčnih cenah.
V zalogi so tudi vedno: žimnice (mo-
droci), žičnice, divani in vsi drugi v
tapetniško stroko spadajoči predmeti.
Deske za rezlanje.

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana

Dunajska cesta št. 35.

Leta 1767 ustanov. **ZVONARNA** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesejnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Ugodni pogoji. Zahtevajte cenik.

Ante Kordin:

Potreba delavske kulturno-socialne šole.

Morebiti je danes prvokrat, da govorimo o sistematični kulturni organizaciji delavstva. Po treh desetletjih smo ali dozoreli ali pa so razmere prehitele naše gibanje.

Dr. Krek je bil najboljši vzgojitelj in voditelj vse mladine sploh. On ni vzgajal posameznih stanov posebej, posamič; on je imel pred seboj glavni namen; vzgojiti krščansko zavedne, poštene ljudi in je v to svrho združeval dijaštvo, kmeta in delavca. On ni gojil sistematične šole, a je s svojimi socialnimi tečaji in delavskimi večeri vzgojil mnogo socialnih delavcev in največ pripomogel k razbistritvi načelnih socialnih vprašanj.

Danes nam je to gotovo premalo. Proti toku komunizma in materialističnega socializma se je naravno pojavil krščanski socializem, ki hoče aktivno poseči v preureditev človeške povojne družbe. So ideje stare, vekovite, a tako živo posegajo v bolno, materializmu in mamonizmu udano moderno človeško družbo, da se jim ne more odtegniti nihče, ki hoče sodelovati pri ozdravljenju. Socializem, na načelih krščanstva, prinaša tudi ideje socialne enakopravnosti, vsestranske pravičnosti in tirja slehernemu človeku primerno življenje. Toda nima prave usmerjenosti; te njegove načelne zahteve slone na napačni podlagi. Krščanski socializem pa svoj program izvaja iz edino resničnega krščanskega etičnega nazora o vesoljstvu in človeku; za praktično izvedbo vsega, kar iz teh principov sledi, pa je treba šole, je treba sistematične vzgoje tako duha kakor srca; z eno besedo celega človeka, ki bo krščanskosocialni program v družbi z drugimi izvajal v življenju.

Zaradi tega potrebuje krščanski socializem nujno svoje lastne kulturno-socialne organizacije. Izobrazba je svetovna velesila. Spočetim besedam je treba dati življenje in to delo naj vrši kulturno-socialna organizacija krščanskega delavstva. Jaz smatram tako organizacijo za novi sveži katoliški pokret med Slovenci in pogrešili bi, ako bi zamudili trenutek, ki je zgodovinski za tak narod, kot smo mi Slovenci. Omeniti moram takoj, da s to organizacijo ne stopi v senco nobena naših obstoječih organizacij, marveč bo vsem delo le olajšano, socialna izobrazba pa, ki jo bo vršila krščanskosocialna delavska kulturna organizacija, bo delo na vseh poljih naše prosvete poživila in poglobila.

Kulturno-socialna organizacija krščanskega delavstva, ki obstoja sedaj pod imenom »Krekova mladina«, je zasebna delavska izobraževalna organizacija, ki ima svoj glavni cilj: vse delavstvo in po njem ves slovenski narod prenoviti v duhu krščanskega socializma. »Krekova mladina« si bo vzgajala pristaše in voditelje, zato ima ta institucija globlji, notranji

pomen za razširjenje krščanskega socializma. In kar tiče posebič delavstvo, moramo ugotoviti poseben tip delavstva, ki je različen od kmeta in potrebuje posebnega načina vzgoje in pouka. Še ena okoliščina močno govori za ustanovitev svoje lastne kulturno-socialne organizacije, to so nasprotno materialistične organizacije. Nam gre za to, da se proglašajo prava resnica vsem, zato nam ne sme biti samo na tem, da ohranimo in utrdimo svoje pristaše, ampak da si pridobimo novih, ki še niso naši. Lahko se bo zgodilo, da se bo priklopil kak manjvreden, a zato ne bomo smeli obsoditi celotne organizacije. V prvi vrsti bo prišla v poštev krščanska mladina sploh, zlasti delavstvo in izobraženstvo.

I. Ideje so gonilne sile, ne zunanji ustroj. Zato si tudi ne predstavljam delavske kulturne organizacije kot kak stroj, ki se vrti v gotovo smer in ki izkazuje samo statistiko. To mora sicer biti, vendar naj ne obteži preveč kulturne organizacije. Za to naj skrbi stanovska ali pa strokovna organizacija.

Pri kulturno-socialni organizaciji smatram za glavno in prvo stvar: **Krekovo delavsko šolo**. Najprej mora biti poznanje in pouk. Organizacija postane sicer le plagijat — posnetek drugih organizacij. Zato naj se v Ljubljani osnuje delavska šola krščanskega socializma. Učna doba bi trajala od štirih do šestih mesecev. Poglavitno bo sposobno vodstvo in število predavateljev. Šola naj bo sistematična. Obdelava naj se ves krščanski socializem v zvezi z drugimi socialnimi sestavi, vsa socialna zakonodaja, socialna politika, politična in kulturna zgodovina, narodno gospodarstvo in poleg tega dopolnilna izobrazba v drugih strokah. Šola bi dobila javnopraven značaj, da bodo imeli absolventje tudi neke zunanje koristi od nje.

Udeleževali bi se te šole lahko vsi brez razlike stanu. Program krščanskega socializma posega v vsa vprašanja življenja in je vseobčji. Preobraziti hoče slehernega človeka, da pojmuje svoje življenje in življenje svojega bližnjega skupno, demokratično, brez boja enega proti drugemu. Zato je treba šole, vzgoje. Vse to bi bilo le sredstvo v dosego glavnega cilja: življenje po programu krščanskega socializma. Take ideje potrebujejo svojega lastnega ognjišča. Vsaka stvar v naravi, katero hočemo, da se lepo razvije, oprostimo vsake navlake, da se s v o b o d n o razmahne. Tako potrebuje tudi krščanskosocialno gibanje svojega učilišča.

Ako pregledamo socialistične in komunistične pokrete, moramo v svojo sramoto ugotoviti in priznati, da so poleg drugih momentanih srečnejših priložnosti uspeli zlasti s svojimi sistematičnimi kulturnimi organizacijami, v katere so pritegnili vse sloje od izobraženca do nekvalificiranega delavca. Oni so si te ljudi vzgojili. Da se ustalil določen nazor, je treba mnogo razmišljanja in pouka, kar more v tem slučaju najugodnejše rešiti kulturna izobraževalna organizacija.

II. To bi bila intelektualna stran »Krekove delavske šole«. Zlasti za sedanjí čas pa bo nujna potreba, da se Krekova delavska šola posveti

tudi srčni vzgoji svojih pristašev. Notranja duhovna izobrazba mora iti vedno pred intelektualno.

Krščanski socializem se zaveda, da je osnova vsega življenja vera in po njej urejeno udejstvovanje. Le veren človek more postati pristaš krščanskosocialnega gibanja. Dolžnost kulturne organizacije bo, da ga tudi versko vzgoji in oplemeniti. Predpogoj tega pa je, da bodo stali v vrstah Krekove mladine tudi duhovniki, da najdejo člani v njih oporo in podporo. Kakor prošinja krščanski socializem duh vere in cerkve, tako mora biti prošinjen tega duha tudi vsak njegov član.

Delavec ima svoje posebnosti, svoje lastnosti, ki jih bo najlepše razvil v svoji lastni organizaciji, da postane vseskozi vreden član človeške družbe. Organizacija naj mu postane druga družina.

V svrhu tega mora gojiti »Krekova delavska šola« in za njo Krekova mladina predvsem zmisel za delo. Ako tirjamo od drugih, moramo vršiti to predvsem sami. Gojilo se bo medsebojno spoznavanje in prijateljstvo, ki najde odmev zlasti tam, kjer čuti razumevanje in ljubezen. Organizacija naj vzgaja k požrtvovalnosti. Za skupnost je treba doprinesati žrtve. Treba je žrtvovati včasih svoj prosti čas, včasih nastanejo tudi denarne žrtve. Vsega tega naj ga nauči organizacija, ki naj s skrbnim in sposobnim vodstvom vzgoji nov rod Krekovcev, ki bodo šli za svojim voditeljem s popolno odpovedjo samega sebe, žrtvujoč se samo za interese ponižanih in zatiranih.

Kategorična potreba je, da vodstvo naših delavskih organizacij čimprej uresniči zasnovani načrt o Krekovi delavski šoli in da bi se po vseh krajih Slovenije, kjer biva naše delavstvo, ustanovile delavske kulturno-socialne organizacije.

Dr. Josip Jeraj:

O obnovitvi delavske stanovske kulture.

Vsaka velika doba je združena z velikimi pretresljaji. Te pretresljaje povzročajo nove razmere, kulturne in socialne, ki nastajajo v zgodovini. Človek je po svojem bistvu konservativen, upira se novemu, hoče ohraniti svojo posest in svoje dozdevne pravice. Isto velja tudi o stanovih, da ozkosrčno branijo svojo posest, svoje pravice, dokler ne pride druga višja sila, ki skrivnostno vodi človeštvo, da prisili nov red. Zgled za to imamo v silnih socialnih bojih, ki so jih bojevala mesta v srednjem veku za svoje pravice proti fevdalcem. Posledica teh bojev je bila takrat, da je dobil meščanski stan svojo samostojnost, fevdalni red je zamenjal stánovsk i r e d. Privilegirani plemenitaši niso mogli zavreti nujnega razvoja kvišku stremečega meščanstva, ki je bil postulat zgodovine, da nov stan razvije svojo delavnost.

Slično prehodno dobo, borbo za nove stanovske pravice, socialno preorientacijo, doživljamo tudi mi, ki stojimo v dobi četrtega de-

l a v s k e g a s l o j a , ki prehaja iz podrejenega štadija v stanovsko samostojnost. Široki delavski sloji, ki so se razvili v ozračju modernega industrializma, moderne tehnike, tovarn in nepreglednih delavskih naselbin, se dvigajo v titanskem boju iz svojega podrejenega, brezpravnega stališča in zahtevajo stanovsko ravnopravnost in človeške pravice. Razvoj gre tudi tokrat isto bojno pot. Privilegirani stanovi, posestniki, kapitalisti, nočejo z lepa odstopiti v socialnem, državnem in kulturnem oziru svojih predprav, radi bi še zanaprej delavstvo komandirali, izžemali in izrabljali ter ohranili v patriarhalni odvisnosti, ki je pa v današnjem stadiju razvoja nemogoča iz dvojnega ozira: Prvič zato, ker moderni delodajalec ni predstavitelj nekdanjega družinskega in krušnega očeta, ki je v patriarhalnih razmerah vladal gospodarstvo in očetovsko-družinsko objemal vse člane družine, tudi delavce, hlapce in deklice. Današnji delodajalec je podjetnik, ki ima v sebi favstično hrepenenje zaslužiti, obogateti. Delavci so mu le sredstvo za pridobivanje denarja, ne pa ljudje. Z delavci sklepa delovno pogodbo za kratek čas, skuša se na njih račun le okoristiti, med delodajalcem in delavcem ni prijazno razmerje, temveč napetost, nezaupanje, kakor med dvema trgovcema. Med podjetnikom in delavcem je nasprotstvo, delavec se skuša osvoboditi vpliva sedanjega podjetnika in hoče biti neodvisen in samostojen. Drugi razlog, da je patriarhalno stanje med delodajalcem in delojemalcem nemogoče, pa je moderni industrijski razvoj. Velikomestno industrijsko življenje, vsestranski intelektualni napredek, ki ga je več ali manj deležno tudi delavstvo, je vzbudil v njem velik zmisel za samostojnost individua, ki se ne more več živeti v patriarhalno vezanost. Moderni človek ima silno hrepenenje po svobodi, ki je prevzelo posebno delavske sloje v našem 20. stoletju in povzročilo velik prevrat v celotnem gospodarskem, kulturnem, državnem in političnem življenju. To prevratno gibanje se je razvijalo revolucionarno, delavstvo se je združilo v radikalnem razrednem boju, ker je veljala le preveč stara tradicija pri boljših slojih, kakor da delavec ni enakovreden član, da se ne zna vladati. Ta miselnost je vzbudila v delavstvu odpor in nezaupanje, da so se ločili od ljudske celote in začeli uničevalen razredni boj, ki se je končno izpridil ponekod v upostavitve delavske diktature in preziranje vseh drugih ljudskih stanov (n. pr. boljševizem na Ruskem, socialistične vlade po svetovni vojni). Delavstvo se je nekako umislilo v svetovno vlado nad vsem svetom in sanjalo o komunistični državi.

Ta boj delavstva je bil titanski boj, prekipevajoče hotenje in nenasitni življenski čut. Pa vsakdo vé, kaka nevarnost da je, če mlad človek dobi v roke nož. Kar se je odigralo pred našimi očmi dogodkov v socialni zgodovini, posebno v Rusiji, nam je dokaz, da je treba vsakemu človeku in tudi stanu samoomejitve, zmernosti. O starih titanih in gígantih se pripoveduje, da so jih bogovi vrgli z nebes in jih ukrotili, prenapeti razredni čut delavstva pa je praktično življenje opililo in omi-

lilo in se pili in mili, ko delavci spoznavajo v sodelovanju v občinskem, javnem in kulturnem udejstvovanju, da je treba dela mojstrov, ki so pred njimi živeli, upoštevati. Na celi črti se pred našimi očmi zmanjšuje radikalni idealizem, zmaguje pa trezen preudarek tudi pri delavstvu.

Cepcarska leta (Flegeljahre) so predstopnja mladega moža. Pravzaprav mora vsak človek iti skozi nje, sanjati junaške sanje in titanske misli, vendar pa je glavno, da naše delavstvo prejkoslej pride do samospoznanja, da se izkoplje iz sanjarjenja, domišljij, idealiziranja in fraz k plodonosnemu udejstvovanju za solidno stanovsko delavsko kulturo, ki je postulat našega veka. Delavec se mora spoprijazniti z resničnostjo življenja, ki v njem živi, z vsemi njegovimi težkočami, veselimi in žalostnimi prilikami, zavedati se, da je življenje skupno sodelovanje vseh slojev in si ustvariti v bratski tekmi z njimi spoštovanje in ugled.

Isto, kar velja o delavcih, velja tudi o vseh drugih slojih, o kmetu, obrtniku in meščanu, ker moderni razvoj, stroji, nove življenske prilike so omajale tudi njihovo stanovsko kulturo. Kmečka in rokodelska stanovska kultura je že tudi danes začela propadati, kmet in rokodellec je že marsikje 'boljševik', brezdomovinec po svojih nazorih in obnašanju. Vendar pa je pri njem obnove stanovske kulture lažja, ker se naslanja na tradicijo. Kmetje in rokodelci so imeli nekaj, posebno v srednjem veku, veliko stanovsko tradicijo, ki še ponekod tudi danes živi, čeravno zastrta in popačena. Delavci pa še sploh niso imeli svoje stanovske kulture, ker so čisto nov stan, njim jo je treba šele ustvariti. Zato bo upostavitev delavske stanovske kulture jako težka, ker so današnje kaotične gospodarske in obratovalne prilike skrajno neugodne za mirno in trezno delo. Delavstvu bo treba škrajnega navora, da ustvari svojo kulturo, istotako bodo morali tudi drugi sloji, kmečki, obrtniški itd., vse svoje stvariteljne sile uporabiti, da bodo ustvarili novo stanovsko kulturo. Delati moramo po načrtu in zavestno, zato je treba najprej vprašati, kaj je stan? Kaj je stan v današnjem času, ki mi v njem živimo? Ali se da stanovska kultura naučiti, sprejeti od kakega drugega sloja, ali si jo mora vsak stan sam ustvariti, kakor si mora rastlina napraviti sama svoje vejice in liste?

* * *

Stanovska kultura ni razredna kultura, stanovska zavest tudi ni razredna zavest. Razredna zavest ima na sebi nekaj bojevitega, prenapetega, militarističnega, izzivajočega in radikalnega. Stanovska zavest pa je nekaj umirjenega, moško-ponosnega, samozadovoljnega, samo iz sebe rastočega. Stan ne zavida drugega stanu, na lastno udejstvovanje je ponosen, uvidi pa potrebnost tudi drugih stanov, ki se z njimi družijo v ljudstvo. Razredi tvorijo le maso, kup kamenja, ki je slučajno skupaj, nič vezan med seboj. Razredi kot taki ne morejo tvoriti žive življenske skupnosti, kakor je ljudstvo. Kajti celota ljudstva ni mrtev mozaik, kjer je delce poleg delca

brez notranje žive vezi — razred poleg razreda v bojnem stanju — temveč živo življenje, lastnost življenja pa je, da ima dušo in da znotraj zvezuje vse delce v organsko celoto. Razredi in sloji mehanično združeni nikdar ne tvorijo občestva, ene duše, ki živi za celoto in iz celote. Šele če so posamezniki premagali razredni partikularizem in se zavedli skupnosti z drugimi stanovi, so premagali svoja cepcarska mladostno-nezrela leta in postali stan, ki se zaveda svojih občestvenih nalog.

S tem je torej član ljudske, narodne celote in živi z njo v zvezi. Dokler so delavci samo razred, hočejo posnemati druge sloje, posebno meščanske, v manirah, obleki, kulturi. Ker jim to ni mogoče, jih zavidajo, sovražijo. Čim se pa zavedajo svojega stanu, jim je takoj jasno, da morajo stvoriti lastno kulturo, imeti lastno življenje in oblikovalno voljo, ki izhaja ravno iz njihovih razmer. Nič več ne gledajo zavistno na druge stanove, ker najdejo zadovoljstvo sami v sebi, v svoji kulturi. Čutijo se tudi neizmerno zadovoljne, ker vidijo v svoji stanovski kulturi samega sebe, celotno svojo dušo, individualnost in svoje življensko in umetniško naziranje.

Da bomo še bolj razumeli, kaj je stanovska kultura, vzemimo za zgled srednjeveško stanovsko kulturo rokodelstva, ali pa kmečko kulturo, kakor se je še ponekod ohranila.

Srednjeveški rokodelec je imel svojo stanovsko čast. Zavedal se je, koliko je vredno njegovo stanovsko delo, ki ga je imel za poklic. Zavest poklica mu je dajala zadovoljstvo nasproti drugim stanovom, zavedal se je, da ustvarja nenadomestljive vrednote za družbo. Le poklicani se morejo združiti v stanovsko občestvo. Kjer ni te vesele zavesti poklica, le zavest siromaštva in notranje jeze in nezadovoljstvo (socialdemokracija), tam ni mogoča stanovska zavest, temveč le razredno sovraštvo. Stanovska zavest in čast je ustvarila v rokodelstvu tudi poseben častni kodeks za vse člane iste obrti. Vsak rokodelec je smatral za sramotno, če je kdo izdeloval manjvredna dela ali pa se neprimerno obnašal, skrbno je tudi čuval pri vseh sočlanih, da se niso v tem oziru pregrešili. Slično stanovsko zavest bi morali imeti tudi sedanji obrtniki in delavci in vsi drugi sloji. Vsak stan se mora smatrati za poseben božji poklic, izraz hotenja celotne narave in sposobnosti posameznika.

Stanovska zavest je nekdam ustvarila v rokodelstvu posebno stanovsko tradicijo, nastal je poseben kodeks tega, kar je dovoljeno ali nedovoljeno. Vsak kdor je vstopil v ta stan, se je moral podvreči tem izročilom. Sprejem novega člana se je vršil po posebnem obredu in ceremonijah, mlad član je moral zvestobo priseči, niso samo preizkušali njegovih tehničnih, temveč tudi npravne usposobljenosti, ker je nekako ves stan prevzel odgovornost zanj. V današnji stanovski kulturi mora biti tudi težnja: razvoj posebnega stanovskega izročila. Nekaterim stanovom bo treba samo poživiti staro izročilo, n. pr.

kmetom, rokodelcem, in je času primerno naprej razvijati, drugi novi delavski sloji si bodo mogli šele sčasoma po dolgoletnem trudu ustvariti sebi primerno stanovsko izročilo. Višek razvoja vsakega stanu je, da si ustvari stanovsko tradicijo, ker s tem mlade člane samoposebi vzgaja z javnim mnenjem in miljejem. Stanovsko izročilo, ki sestoji tudi iz posebnih stanovskih običajev in šeg, je najsilnejše in tudi najpriprostejše vzgojno sredstvo, ki se je pa do danes popolnoma zanemarjalo.

Neprecenljivega pomena je, da si vsak stan sam vzgaja svoj naraščaj, ker le stan pozna svoje lastne potrebe. Nekdaj v starem rokodelstvu so se izobličile čisto posebne oblike v občevanju med mojstrom in vajencem, ki so bile sicer navidezno stroge, imele pa so velik pomen, da vajenca vzgojijo ne samo za mehničnega rokodelca, temveč za človeka. Zavedali so se, da neznačajni, nepristni ljudje ne morejo ustvarjati dobrih poštenih in klenih del, da vsak stan potrebuje pristnost bistva in resničnost.

V stanovski vzgoji danes nimamo niti začetkov. Mladina je skoro v vseh stanovih — izvzeti moramo le kmeta — prepuščena lastni zmožnosti. Mojstri se ne brigajo za vajence izven delavnice. Starejše delavstvo v strokovnih organizacijah bi moralo skrbeti za mlajše, jih voditi, vzgajati, žalibog se le zase brigajo. Ako bomo hoteli pravo stanovsko kulturo, bo treba vsakemu stanu na primeren način oživitvori stanovsko mladinsko vzgojo.

Vsak stan mora živeti v gotovih mejah tudi lastno svojevrstno stanovsko versko življenje. Ker ima stan svojevrstno bistvo in življenski način, ju mora tudi v veri izraziti. Nekdaj je imelo rokodelstvo svojega lastnega varuha, patrona, cehi svoje oltarje. Pri teh je praznovalo svoje praznike in se čutilo kot občestvo, družina, ki jo prevevajo isti duh in ideje. Tako je bilo priključeno tudi kot stan vesoljnemu občestvu katoliške cerkve, da je bilo deležno plemstva »kraljestva božjega«. Njegov obstoj je bil na ta način tudi pri Bogu legitimiran.

Stan mora izraziti, ako resnično kulturo ustvarja, svojevrstno duševno življenje, ki se izraža v skupnih praznikih, lastni umetnosti, pesmih. Posebna obleka mora izražati stanovski umetniški čut, življenski način v družini, opravi, celo igrah in pesmicah. Danes nimajo stanovi nobenega takega samoniklega duševnega življenja, ker sploh ne izživijo svoje stanovske duše, ne pojmujejo umetniško in iz poklica svojega stanu. Stanovska obleka, v kolikor sploh obstoja, je zanešena od drugod, v svojih igrah in pesmih tudi stanovi ne živijo, kljub temu pa imamo danes tudi »proletarsko« literaturo, ki je samo karikatura delavskega stanu.

K pravi stanovski kulturi spada tudi stanovska samopomoč in solidarnost. Člani istega stanu se morajo čutiti kot občestvo, da si pomagajo v sili medsebojno, stisko bližnjega mora vsak čutiti kot svojo stisko. Močno razvita razredna zavest še ni stanovska

solidarnost. Današnje stanovske delavske in obrtniške organizacije je ustvarila razredna bojaželjnost in korist. Strokovne delavske organizacije stoje ravno vsled tega na tako slabih nogah, ker ne temeljijo na stanovski zavesti, temveč le na razrednem interesu. Dokler imajo delavci korist od organizacije, tako dolgo v njej vztrajajo in se za njo žrtvujejo. Takoj pa jo zapustijo, ako nimajo od nje koristi. Srednjeveške stanovske organizacije pa niso iskale predvsem namena, temveč so iz človečanstva hotele pomagati sočlanom. Člani niso samo na zunaj z zakoni in pogodbami med seboj vezani, temveč na znotraj od življenske moči vesti. Kdor je svoj lastni interes stavljal nad stanovsko zavest, je veljal za nečastnega človeka. V današnjem mamonističnem času bo treba najprej egoističnega duha izgnati iz naših organizacij, potem šele bomo mogli graditi vsestransko stanovsko kulturo.

Vse stanovske kulture morajo tvoriti skupno narodno, ljudsko kulturo. Napačno je misliti, kakor da bi ljudska kultura obstajala iz kulture posameznikov, ne, ona obstoja iz kulture stanov, ki tvorijo narod. Vse te stanovske kulture gradijo vzajemno v občinskem, župnijskem in javnem življenju na isti stavbi skupne kulture. Veličastne cerkve, stolnice, mestne hiše, prosvetni domovi so izraz tega občestvenega duha. Še danes se čudimo velikanskim stavbam, cerkvam, ki so jih gradili predniki. Dom, ki je dičil srednjeveško mesto, ni bila nobena smotrenska stavba, ki bi služila kakim namenom, ne političnim, gospodarskim, pa tudi ne verskim. Dom pomeni kraljevsko prostost in svobodo nad vsemi pozemeljskimi nameni. Dom razodeva večnostno in neskončnostno stremljenje človeštva. Veličastna, kvišku stremeča stavba, vsem razodevlje: Mi vsi, ki smo sodelovali vzajemno pri tej stavbi, smo otroci enega Očeta, vsi smo otroci svetnikov, občestvo bratov, združenih po ljubezni. Zavedamo se, da ves naš trud v času in prostoru, veselje in trpljenje, ima neki višji zmisel, ki globoko nadkriljuje vse skrivnostne namene tega pozemeljskega sveta. Kdor je sodeloval pri taki skupni stavbi, je sodeloval iz občestvene zavesti, da doprinese svoj del k skupnosti. To se je tudi izražalo v tem, da je rokodelski stan ob nedeljah, praznikih, procesijah, igrah vedno izpolnjeval svojo nalogo, ki jo je imel, in s tem dokazal, da je živ član občestva.

Podobno je tudi izpolnjeval svoje dolžnosti, ki jih je imel kot državljan, občan. Mestna hiša, ki ima na svojem pročelju Kristusovo podobo, je bila znak domovinskega čuta srednjeveških stanov. Mestna hiša ni bila predvsem smotrenska stavba, temveč občestvena hiša, izraz skupnega navdušenja, ljubezni do domačega mesta. Kristus je bil njihov kralj, njemu so se z veseljem podredili, zato niso potrebovali pozemeljskih kraljev, temveč le voditeljev, ki je bil v njih posebno živ občestveni duh ljubezni in pravičnosti.

Rokodelec ni bil samo stanovski član, temveč je imel močno zavest kot član domače občine. Tudi mesto kot celota mu je bilo na srcu, povsod je bil zraven, kjer je bilo treba tudi soobčanom služiti.

Podobno občestveno zavest morajo imeti tudi današnji moderni stano-
novi, ako hočemo temeljito ozdraviti občestveno življenje. Zrasti morajo
z domačo občino, župnijo, soseščino v eno celoto, z njo živeti, umirati,
trpeti, se veseliti in žalovati. Ako bo tak občestveni duh preveval sta-
nove, bo samoposebi ozdravelo občinsko, ljudsko in državljsko življenje.

Ako pa govorimo o obnovi stanovske kulture v današnjih modernih
časih, se moramo zavedati, da moderna stanovska kultura tega ali onega
sloja ne bo mogla biti tako vezana, kakor je bila srednjeveška. Od sred-
njega veka nas ločijo dolga stoletja, velik napredek in razvoj, ki sta
ustvarila samozavestnega, na svojo individualnost ponosnega človeka.
Moderna stanovska kultura ne bo smela temeljiti na obveznih zakonih,
temveč v osebnem prepričanju. Treba bo vsakemu posamezniku potom
temeljite občestvene izobrazbe, duševne vzgoje, vcepiti
zmisel za stanovsko kulturo, da bo zavestno ustvarjal v sedanjih časih,
kar so nekdanj nekako nezavestno udeleževali. Skrbeti bo treba za
intenzivno stanovsko vzgojo, da bodo nove oblike stanovskega življenja
vedno vsebovale tudi živega duha. Kajti zastoj bi bil ves trud za nove
življenske oblike, ako jim ne podamo podlage v novi življenski
zavesti.

Marko Kranjc:

Organično pojmovanje ljudske države.¹

V kakem razmerju sta poedinec in država, je poglavitno vprašanje pri
organičnem pojmovanju ljudske države. Po tem, kak odgovor dajo na
to vprašanje, se tudi ločijo tri pojmovanja o družbi in državi: individual-
lizem, socializem, solidarizem.

Individualizem čez mero poudarja individuuum, poedinca. Kla-
sično je to pojmovanje izrazil Rousseau. Država je nastala po svobodni
pogodbi poedincev; država ni druga nego vsota poedincev (atomizem);
zapovedovalno oblast ima država le, v kolikor jo je dobila od poedincev;
najvišji smoter države je samo varstvo svobode poedincev.

Skrajna reakcija proti individualističnemu pojmovanju države je
socializem. Socializem hoče atome zopet združiti v enoto. Toda pri
tem pade v nasprotni ekstrem: Celoto poudarja tako močno, da prezre
samostojnost in svojstvenost poedincev. Njegova socialna enota, kon-
struirana v dobi strojev, je mehānizem, sestavljen iz snovnih delcev,
ki imajo vsi enako bistvo, so podvrženi istim mehāničnim zakonom ter
se dajo stisniti vsi v eno šablono. Z živo, svobodno osebnostjo poedinca

¹ V a ž n e j š a l i t e r a t u r a. Steffes: Die Staatsauffassung der Moderne, Freiburg
i. B., Herder 1925; Dennert: Der Staat als lebendiger Organismus, Halle 1920; Hertwig:
Der Staat als Organismus, Jena 1922; Kjellén: Der Staat als Lebensform, Leipzig 1917;
Uexküll: Der Organismus als Staat und der Staat als Organismus, Darmstadt 1919; Maus-
bach: Aus katholischer Ideenwelt, Münster 1921.

zavrže socializem tudi posebno družino in druge manjše družabne skupine med poedincem in celoto: nad mehanično enakostjo poedincev je neposredno mrzla enota celote, centralno vodstvo države. V celoti je ubit poedinec.

Proti obema ekstremoma se je zlasti v vojni in povojni dobi pojavil odpor. Ljudje so videli jasno: poedincev v popolni poedinosti ni, vsak človek je s svojo usodo vpleten v državo; držav v popolni edinosti ni, tudi države so notranje priklenjene druga na drugo. A celota zopet ni vse. Poedinec mora imeti v državi dovoljno svobodo, gospodarsko in politično ter svobodo mišljenja, vere in vesti. Med poedincem in državo ne sme biti nasprotja, oba sta nujno drug na drugega navezana, življenje in blaginja obeh je zasigurana v trajni vzajemnosti. Svet je nevede začel družbo in državo p o j m o v a t i o r g a n i č n o. Svoj izraz je to pojmovanje dobilo v svetih (delavskih, kmetskih itd.), v delovni skupnosti med kapitalom in delom, v narodnostnem načelu mirovnih pogodb, končno v zvezi narodov, ki hoče tudi odnošaje med državami urediti organično ter tako svetu zasigurati mir in blagostanje.

Če govorimo o organičnem pojmovanju države in imenujemo državo organizem, govorimo seveda le v p o d o b i, p r i m e r i, ki jo moremo naobračati na državo le v glavnih potezah, ne pa tudi v podrobnostih.

Cerkev, nadnaravno družbo, je organično pojmoval že sv. P a v e l: Cerkev primerja telesu Kristusovemu, poedine stanove cerkve razločnim udom tega telesa, življenje kristjanov v njega celokupnosti raznolikemu, harmoničnemu, od enega duha prešinjenem delovanju. Sv. A v g u š t i n primerja ves razvoj človeštva in njegove kulture rasti drevesa in človeškega telesa. Sv. T o m a ž je organično pojmovanje cerkve še poglobil, a tudi svoje razmišljanje o državi naslonil na pojem organizma. Po načelih tomistične etike je vesoljno svetovje po božji zamisli (lex aeterna) urejeno po smotrih: Vse smotre obsega in obvladuje najvišji skupni smoter: čast božja. Pod tem najvišjim smotrom je vesoljstvo urejeno liki organizem: vsi deli so ustvarjeni za celoto, nižji deli za višje, a tako, da vsaka stvar hkrati doseže svoj lastni življenski smoter, svojo lastno popolnost ter ravno s tem stopnuje popolnost in harmonijo celote. Naobrnjeno na človeško družbo: Smoter celote — družine, naroda, države — bonum commune, je nadrejen smotru poedinca. Skupni smoter, t. j. skupna blaginja vključuje smoter, t. j. blaginjo vseh poedinih udov. Poedinci so za celoto, zaradi celote; odtod obvezna moč državne zakonodaje, odtod velike žrtve, ki jih mora poedinec doprinesiti za celoto. Toda kljub tej moralni podrejenosti sme in mora vsak poedinec stremeti in doseči svoj osebni smoter, t. j. svojo osebno popolnost in srečo. Poedinec v družbi ni samo sredstvo za skupni smoter; država je tudi zanj, država mora pospeševati zasebno blaginjo vsakega poedinega svojega člana. Vsak človek je kot oseba obdarjen z nedotakljivimi pravicami in dolžnostmi in usmerjen neposredno na Boga; v tem svojem večnostnem smotru je nezavisen od vsake človeške sile in samovolje, tudi državne!

Na podlagi teh načel lahko podrobneje osvetlimo primero države z živim organizmom.

Postanek.

Mehanizem nastane z zložitvijo delov. Fizični organizem vzraste iz semena. Država ne nastane s hladno preračunjeno, na pogodbi osnovano zunanjo zložitvijo poedincev, temveč vzraste po naravnem razvoju iz družine, ki jo Cicero imenuje »seminarium rei publicae«. Država je od Stvarnika narave hotena najvišja družabna oblika, ki nujno sledi iz človeške narave. Bistveni zemeljski smoter človekov je, da svoje naravne sile in zmožnosti razvije do popolnosti ter postane srečen. Tega pa človek sam zase živeč ne zmore. V dvojnem oziru mu je treba za to družbe: da uteši svoje zgolj osebne potrebe (telesno eksistenco, izomiko in vzgojo duha) ter da razvije svoje socialne sile: predvsem mišljenje, ki se razodeva v socialni obliki jezika, in hotenje, ki se prikazuje v socialnem pojavu ljubezni. Družina, najnižja družabna oblika, zaseda zarod in vodi človeka do vrat samostojnega udejstvovanja. A za nadaljnje zahteve človeške narave se mora človek uvrstiti v nove socialne skupine: določen stan, občino, pleme, narod, svobodne organizacije. Tudi te ne zadoščajo do kraja, ker zasledujejo le delne smotre. Treba je najvišje socialne združbe, ki naj trajno vrši vse one potrebne življenske naloge, katere presegajo moči poedincev in manjših skupin: treba je države, ki je vsled tega nujno dana s človeško naravo.

Enota

stani in udov, čvrsto strnjena in dolgotrajna, razodevajoča se v izraziti obliki in kemično-vegetativnih življenskih pojavih, nadalje označuje fizični organizem. Deli se menjajo, celota ostane. Enotna sila vlada nad milijoni prihajajočih in odhajajočih snovnih delcev, ki neorgansko materijo pretvarja v žive stanice ter izoblikuje prirodno umetnino — organizem. In ko poedini organizem ne more več vršiti dela, ko umre in razpade, ostane svojstvenost, tip njegovega življenja v vrsti (species). — Tudi socialni organizem je čvrsto strnjena enota poedincev, ki poedince prekaša že po svoji življenski dolgotrajnosti. Državo pa primerja sv. Avguštin vedno zelenemu drevesu, čigar listje odpade, deblo in koš pa ostaneta vedno ista.

Nadindividualno trajanje družabnih organizmov, naroda kakor države, ima za človeško kulturo velik pomen. Brez njega bi ne bilo ne zgodovine, ne velikih del in vrednot javnega značaja; imeli bi le osebne dogodke in dela poedincev. Vsa velika gibanja in dela v idealni in materialni kulturi zahtevajo široko in trajno socialno podlago; narod in države v svoji enotnosti in dolgotrajnosti jim jo dajo. Za poedinca pa to ni izguba, temveč pridobitev: Tudi največje genije nosi celokupna kultura in njih najgloblje bistvo in hotenje spoznajo in vedo ceniti često šele poznejši rodovi.

Že družina je časovno nad poedincem. O narodu pravi Adam Müller, da je »vzvišeno občestvo dolge vrste umrlih, sedaj živečih in bodočih rodov, ki so z močno, tesno vezjo združeni na življenje in smrt«.

Življensko počelo,

duh, dušo, imenujemo v prirodi ono višje, fizične in kemične sile presegajoče počelo, ki enoto fizičnega organizma vzdržuje in ohranja. Iz tega skrivnostnega življenskega počela, ki fizične in kemične sile trajno veže in vodi do njih smotrov, izvira biološka mnogoličnost v rastlinstvu in živalstvu, notranja harmonija in smotrnost, s katero vsaka vrsta svoj organizem izoblikuje do najmanjših potankosti; v življenskem počelu je vir nežnočutni energiji, s katero n. pr. rastlina vse sorodno in porabno iz zemlje in zraka potegne vase, vse tuje in neporabno pa izloči. — Podobno lahko govorimo o življenskem počelu socialnih organizmov: o duhu, družine, o značaju naroda, o pravnem redu, ustavi, pisani in nepisani, države. Duh, duša, značaj, npravna svojstvenost naroda, države pa ni istovetna z vsoto značajev in svojstvenosti poedinih članov dotične družbe, ampak je nekaj na d poedinci stoječega: Že v družini nastanejo z zakonsko zvezo novi, posebni npravni in pravni odnošaji, specifično zakonske dolžnosti kakor ljubezensko razmerje in zvestoba med zakoncema, pieteta med otroki in stariši; same življenske dobrine in pravice, ki jih pred zakonom nista imela ne mož ne žena, ki jih nikjer izven zakonske zveze ne najdemo, ki torej nikdar ne morejo nastati z zložitvijo individualnih dobrin in pravic, ampak izvirajo edinole iz ideje družine kot od Boga hotene enote. Ako govorimo o veličini in zaslugah naroda, o krivdi države, s tem mislimo nekaj skupnega, nad poedinci stoječega, ki ni istovetno z vsoto veličine, zaslug, krivd poedincev. Ravnotako je pravni red, ustava države več nego vsota pravnih čutov poedincev.

Smoter.

V fizičnih organizmih vlada čudovita notranja smotrnost; deli služijo celoti, nje ohranitvi in polnemu razvoju. Nele poedino bitje, celo vrsto hoče ohraniti in izpopolniti smotrnost. V družabnem organizmu, n. pr. državi, je njegov ud človek. Človeka pa moramo ločiti: kot osebo in kot socialno bitje. Kot oseba, umno-svobodno bitje, ima človek nedotakljivo pravico do samoodločbe, ima svoj večnostni smoter, ki je zanj najvišji. Kot socialno bitje pa je zanj smoter celote višji, obsežnejši: Ta smoter je *bonum commune*, skupna, javna blaginja.

Kaj je ta *bonum commune* kot smoter države? Zmotno uči individualizem, češ: Smoter države je, da poedincem zasigura in ščiti svobodo in da je *bonum commune*, skupna blaginja vsota blaginj vseh poedincev ali bolje onih poedincev, ki v svobodni tekmi za srečo dejansko dospejo do cilja. Ravnotako je v zmoti socializem, trdeč: Smoter države je, da

svobodno udejstvovanje sil poedincev izloči in sama ureja celokupno gospodarsko produkcijo in če mogoče tudi kulturno življenje, sama razdeljuje dobrine in dobičke in sama oskrbuje osebno, individualno blaginjo poedincev; pot je sicer socialističen, ker država sama sebe postavi na mesto poedincev, a smoter je tudi tu individualističen: osebna blaginja poedincev, ki ji ideal postavlja država. Po organskem pojmovanju države je *bonum commune*, skupna blaginja, nekaj, kar stoji nad blaginjo poedincev, a vendar poedincem koristi, kakor zdravje v človeškem organizmu. Sv. Tomaž pravi: Država ima napram poedincem »*regimen universalis, ad plura se extendes et ulteriore finem attingens*«.

Prvi smoter države je gotovo oni, ki ga, seveda izključno, poudarja individualizem: skrb za pravo, red in varnost. — Toda država po našem pojmovanju ni samo »pravna država«. Ima še nadaljnjo nalogo: da ustvari vse splošne pogoje, ki omogočijo poedinim državljanom doseči vse ono, česar jim v telesnem in duševnem oziru treba, da vposeže povsod tam, kjer privatno delovanje poedincev nalagam življenja ni kos. V gospodarskem oziru mora torej država skrbeti za splošne pogoje, da cvete kmetijstvo, obrt, industrija in trgovina, da napreduje zdravstvo; v kulturnem življenju za splošno, zunanje pospeševanje šolstva, umetnosti in znanosti, npravnosti in vere. Pri tem je država dolžna, duševnim dobrinam kot višjim dati prednost pred telesnimi; ne sicer tako, da bi vedno in povsod stavila skrb n. pr. za šolstvo in izomiko nad brigo za telesno življenje in njegovimi potrebami, temveč tako, da mora duha in njegove vrednote po sebi višje ceniti nego telo in njegove dobrine, da zaradi telesne blaginje duh v svojih bistvenih zahtevah ne sme trpeti škodo. Ker najnujnejše splošne pogoje država zasigurá z zakoni, imenuje skolastika socialno čednost, ki obvezuje vse državljané, da sodelujejo pri skrbi za skupno blaginjo, *iustitia legalis*, in jo strogo loči od *iustitia commutativa*, ki ohranja red med poedinci. Zato je po nauku sv. Tomaža zmysel vseh zakonov, če naj so veljavni, »*ordinatio ad bonum commune*« — vsa dejanja državljanov morajo biti usmerjena na skupno blaginjo. — Toda umetniška struktura, življenska sila in lepota fizičnega organizma končno ne služi le interesom svojih stanic in organov. Med svobodnimi človeškimi združenji so poleg takih, ki v svoji celokupnosti delujejo izključno za gospodarsko ali drugačno korist svojih članov, tudi taka, ki imajo »idealne smotre«: pospeševanje vede in umetnosti, čast božjo, torej dobrine z nadindividualnimi vrednotami. Smoter zakonske zveze ni izključno medsebojna dopolnitev in osrečitev zakoncev, ampak »*bonum proles*«, zarod, torej dobrina izven zakoncev, socialna dobrina. Skupni smoter naroda pri njegovih bojih ni le privatna blaginja poedinih njegovih članov, ampak je nadoseben; obstoj, svoboda in napredek naroda samega, brez ozira na osebno blaginjo njegovih članov, samouveljavljanje naroda (prim. boje Ircev, Poljakov, delo za ujedinjenje Jugoslovanov). Za ta čisto svojstven narodni smoter se z veseljem doprinašajo

največje žrtve, tudi žrtve življenja. Tudi država ima razen prvih dveh omenjenih smotrov še posebne, n a d o s e b n e, i z r a z i t o s o c i a l n e i n k u l t u r n e n a l o g e, brez ozira na poedince. Na prvem mestu omenjena skrb za pravo, red in varnost nima samo namena, da štiti svobodo in pravice poedincev in njih skupin, temveč država naj bo v tem oziru j a v n o u t e l e s e n j e p r a v i č n o s t i; to je njen nadindividualni socialni smoter; zaraditega tudi iustitia legalis tako daleč prekaša iustitiam commutativam. Končni smoter države ni v množini poedinih človeških vrednot, ampak v enoti idej pravičnosti, reda in miru ter slednjic v Praviru teh idej. Zato pravita sv. Avguštin in sv. Tomaž: B o g s a m je bonum commune države. Vse napredne države smatrajo za svojo nalogo tudi pospeševanje objektivnih kulturnih vrednot brez ozira na blaginjo poedincev: pospeševanje in gojitev znanosti in umetnosti ter ustanavljanje znanstvenih zavodov, zaščita javne morale in religije. V krščanskem duhu uresničena je celokupnost teh vrednot v e l i č a s t n o p o v e l i č e v a n j e B o g a, ki vsoto privatnih blaginj državljanov daleč presega. Leon XIII. je postavil državi za najvišji smoter »pospeševanje človeške popolnosti«, »r a z v o j k r š č a n s k e k u l t u r e« in s tem najlepše označil pravo »kulturno državo«.

Vodilna sila.

Enotnost fizičnega organizma predpostavlja življensko silo, energijo, ki organizem vodi in giblje. Prirodoslovci govorijo o »idée directrice« v organizmu sploh, o »dominanti« v rastlinstvu. Človeka giblje in vodi prava duša, ustvarjena od Boga, da kot človek živi in dela. Tudi socialnemu organizmu treba enotne notranje — življenske vodilne energije, urejujoče življenske sile: a v t o r i t e t e, zapovedovalne oblasti. V družini imajo to oblast po naravi od Stvarnika dano starši, ki so otrokom naravni namestniki božji; zaradi enotnosti je imetnik avtoritete mož. Država postane organizem šele, ko sprejme vase »dušo«, s svobodno voljo obdarjeno dušo, ki vsebuje zapovedovalno oblast, avtoriteto. Taka avtoritativna oblast z moralno obveznostjo ne more nastati z zložitvijo poedinih volj (Hobbes, Rousseau), ker pri bistveni enakosti vseh ljudi nobena teh posameznih volj nima oblasti nad drugo; izvirati more le iz Boga, Pravira vse nraavnosti. Avtoriteta države je nraavnost soudeležje na božji vladarski oblasti. Seveda ta oblast pri državi ni vezana na določeno osebo kakor pri družini; nositelj državne avtoritete zavisi od naravnega zgodovinskega razvoja in od sodelovanja ljudstva.

Avtoriteti države odgovarja obveznost pokorščine državljanov. S pokorščino pa mora biti spojena tudi prava svoboda. Zakoni ne smejo biti ovira, ampak pomoček pravi svobodi; upoštevati in zagotoviti morajo svoboden razvoj vseh državo ohranjujočih sil, ne le poedinih oseb, ampak tudi družabnih skupin. V rastlinskem in živalskem organizmu se centralna življenska sila ne postavi namesto drugih energetičnih procesov, ampak

energije in delovanje delcev in organov zbira, kombinira in stopnjuje. V človeškem telesu vsak organ ohrani svojo svojstveno obliko in funkcijo (oči, ušesa, možgani itd.). Med celoto in deli je medsebojno dajanje in prejemanje, ki vzbuja blagodejno napetost. — V mnogo višji meri mora ostati individualna samostojnost delov ohranjena v življenju pravega socialnega organizma, zlasti države. Saj je znak vsakega organizma, tudi socialnega, mnogoličnost njegovih organskih delov, ki se zlijejo v skladno enoto. Državna avtoriteta mora predvsem rešpektirati p o e d i n c a, ki je napram državi daleč samostojnejši, nego organi napram fizičnemu organizmu: je zase obstoječe, k popolnosti poklicano bitje; njegova duša ima zaradi svoje bogopodobnosti in neumrljivosti velikansko prednost pred »dušo« naroda, pred »duhom«, pravnim redom države. Poedinec ne sme izginiti v državi! To bi bilo naravnost njej v škodo; lasten interes države zahteva, da se pojavlja mnogo močnih, izrazitih osebnosti. Moralnega skupnega duha naroda in države morajo vzbuditi ter krepko in modro voditi odločni voditelji. »Vir napredka v zgodovini je poedinec«, pravi LaGARde. Ogenj maloštevilnih voditeljev potem preide vžigaje in oživlja na dovetno ljudsko dušo. — Enako mora država spoštovati svobodo družine, iz katere je vzrastla; avtonomijo občine, ki je po postanku pred državo in ki preživi tudi menjave držav. Podpirati mora poklicne stanove in njih organizacije, ki so časovno pred državo; ravno po njih država najtesneje zraste z ljudstvom ter postane v resnici ljudska država. Ravnotako sprejmi država vaše neokrnjene tudi ostale življenjske združbe, da se po njih še bolj stopi z ljudstvom: svobodne, dobrodельne, izobraževalne, mladinske, gospodarske in druge organizacije, samoniklo vzklike iz ljudstva. Končno naj se država ne boji pustiti kar najširšo svobodo, samoupravo svojim največjim edinicam, pokrajinam, ki imajo svoje posebno ozemlje ali svoj poseben zgodovinski razvoj, svoj jezik, svojo kulturo, svoje posebne gospodarske razmere ter tvorijo posebno, živo, zaokroženo celoto in enoto! Vsem tem svojim skupinam pušča država svobodo do največje možne mere; njih samoupravi in odgovornosti prepušča čim več nalog ter jim še sama odkriva nova polja za prostovoljno udejstvovanje. S tem vzbuja njih življenjsko voljo in življenjske sile k pomnoženi delavnosti, množi zaupanje v teh edinicah organiziranih ljudskih množic v same sebe, hkrati pa utrjuje tudi zaupanje v državo, ki kaže za ljudsko samoudejstvovanje toliko razumevanja.

Na temelju široke ljudske samovlade in samouprave zgrajena država, ki je v njej potrebna državna avtoriteta združena s čim večjo ljudsko svobodo, kjer se državna enota in ljudska mnogoličnost blagodejno dopolnjujeta, kjer sega ljudski upliv od najnižjih samouprav stopnjema do najvišjih državnih poslov, kjer sta ljudstvo in država organično drug v drugega zraščena in se medsebojno pronicata, je prava ljudska država.

Borba za Maroko.

Zgodovinska in tudi po samih Francozih potrjena resnica je, da Maroko ni dežela, kjer prebiva nbroj med seboj se bojujočih plemen, ampak dežela, ki je imela vedno enotno prebivalstvo. Maroko je dežela z enotnim jezikom, enotno kulturo, tvori zase specifičen tip. Marokanci so ostali zvesti svojim navadam in tradicionalnim institucijam.

Maroko ima zanimivo zgodovino. Kartago in Rim sta zastoj poskušala trajno zavojevati deželo. Niti Hanibal niti rimske legije niso obvladale več kakor obmorski pas. Osvojevalci iz vzhoda v 7. stoletju so bili kmalu pregnani. Tudi Arabci niso mogli izpreobrniti Marokancev k islamu. Po arabskem porazu pri Poitiersu se je Maroko dvignil in pregnal uzurpatorje iz dežele. Šele, ko so Arabci odšli, se je islam udomačil v Maroku. Islam je odredil razvoj naslednjih stoletij maroške zgodovine in dal s svojimi religioznimi in imperialističnimi idejami moči Maurom, da so zavzeli skoraj vso Španijo in tu zapustili — »divji narod« Berberov — spomenike velike lepote in dovršene kulture, katerih Španci še par sto let pozneje niso mogli prekositi.

Temu sijajnemu dvigu pa so sledila stoletja propadanja. Ta propad in notranji boji med posameznimi dinastijami za oblast je povzročil vpad Špancev in Portugalcev v 15. stoletju. Toda komaj so se tuji vgnezdili na marokanski obali, že je vzplamtel pones naroda. Pod dinastijo Šerifa Saadija se je Maroko povzpел zopet do procvita. Koncem 16. stoletja so izgnali zadnje Špance in Portugalce nazaj v Evropo. V naslednjih letih je osvojil sultan Ahmed El Mansur (zmagoviti) vso severno Afriko do Sudana. Pod njim je Maroko vzcvetel — gospodarsko in kulturno. Zadnja perioda procvita je bila pod sultanom Mulay Ismaelom, ki je bil sodobnik Ludovika XIV., kateremu je hotel biti v vseh ozirih enak. Iz svojega glavnega mesta Meknes je hotel napraviti drugi Versailles. Imel je aktivne diplomate po evropskih dvorih in njegova največja zasluga je, kar zagotavljajo francoski zgodovinarji, da je dal Maroku pravo svobodo in notranji mir. Hotel je celo stopiti v sorodniške zveze s franc. dvorom, hoteč poročiti princeso Conti, hčer Ludovika XIV. in grofice Lavallière, kar pa princesa ni hotela. Ponudil je Franciji celo vojaško zvezo proti Avstriji, kar je Ludovik XIV. sprejel. Po njegovi smrti Maroko ni doživel več takega povzdiga.

Šele ko je Francija zavzela Alžir, je prišel Maroko v stike z najmočnejšo vojaško močjo Evrope in od tu naprej začenja tragedija države, ki je skozi 2000 let branila uspešno svojo neodvisnost.

Dobri odnošaji, ki so vladali v 18. stoletju med Marokom in Francijo, so se iz-

premenili. Ko je Abd-el-Kader v Alžiru začel sveto vojno proti Francozom, je našel tudi v Maroku pristašev, ki so se zavedali, da bibe z zmago Francije v Alžiru tudi zadnja ura za neodvisnost Maroka. Na meji so se vršili redni spopadi francoskih čet in marokanskih rodov, kar je privedlo do obstreljevanja Tangera in Mogadorja po francoski mornarici. V 50 letih neprestane borbe se je posrečilo Franciji v Maroku doseči polno vrsto privilegijev, katerih druge države niso uživale. Ob začetku stoletja je Francija z veliko demonstracijo svojega brodovja dosegla od sultana Adb-el-Aziza veliko policijsko polnomočjn, da vzpostavi mir in red v pokrajinah ob meji Alžirja. S tem se je začelo l. 1902. uničevanje neodvisnosti Maroka. Leto 1911. pa pomeni popolno uničenje neodvisnosti Maroka; Francija je namreč tedaj dobila protektorat nad Marokom.

Protektorat pomeni, da vlada Francija v imenu maroškega sultana. Vse pravice prebivalstva in sultana so le na papirju. Maroški sultan, Mulay Jussuf, ki je postavljen na mesto svojih od Francije odstavljenih bratov Abd-el-Aziza ter Mulay-Hafida, je brezmočno orodje v rokah generalnega rezidenta generala Lianteya. Res se je Francozom v dolgotrajnih bojih posrečilo zlomiti odpor domačinov in okupirati vso deželo, toda za hrbtnom francoskih čet se znova dvigajo domačini. Ko je Francija vkorakala v rifska cono, je Abd-el-Krim zaslutil nevarnost in bojujoč se proti Špancem, začel boj tudi proti Francozom, zavedajoč se nevarnosti za svobodo Maroka. Francoska vlada pa ima zopet prav, ko trdi, da se v Maroku bori tudi za prestiž Francije in varnost svoje severnoafriške posesti.

Na administrativnem in gospodarskem polju je Francija dosegla veliko uspehov. Maroko je rodovitna dežela, ki ima kljub slabim metodam eksploatacije velik prebitek žit in sadja. V Maroku je zelo razvita živinoreja. Po uradni statistiki je v Maroku 1-6 milijona goved, 6 in pol milijona ovac ter 2 milijona koz (prebivalstvo šteje okoli 4 milijone). Zunanja trgovina, posebno izvoz, je silno narasla. Največ trguje Maroko s Francijo. Izredne važnosti pa je bogastvo Maroka na rudah. Razumljivo je, zakaj se Francija in Španija tako strastno borita za Rif, kajti Rif ima v sebi ogromne zaklade svinca, bakra, cina in fosfatov, katerih najbogatejša ležišča vsega sveta so menda ravno v Maroku. Tu se ravno vidi, zakaj vodita Francija in Španija tako borbo za Rif, ker so pač njihovi kapitalisti interesirani na eksploataciji teh zakladov.

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(V lastni palači vis-à-vis hotela „Union“.) Ljubljana, Miklošičeva cesta 10. Telefon 470 in 57.

Podružnica: Bled, Celje, Djakovo, Maribor, Novi Sad, Sarajevo, Sombor, Split in Šibenik.

Račun poštno-čekovnega zavoda za Slovenijo št. 11.945, za Hrvatsko št. 39.080.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, daje v najem jeklene shrambe za vrednote, kupuje in prodaja tudi tuje valute in devize, sprejema vloge na tekoči račun in na vložne knjižice ter oskrbuje vse bančne transakcije pod najugodnejšimi pogoji. — Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. - Vloge nad 125.000.000 Din.

Pisalni stroji na obroke!

The Rex Co.

Telefon 268. Ljubljana. Gradšče 10.

Ustanovljeno 1852.

TEOD. KORN, Ljubljana

Poljanska cesta št. 8

(prej Henrik Korn).

Krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. --- Instalacija vodovodov. --- Naprava strelvodov. -- Kopališke in klosetne naprave. --- Izdelovanje posod iz pločevine za firnež, barvo, lak in med vsake velikosti, kakor tudi posod (škafle) za konzerve.

Karol Polak

delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v posebnem lokalu v tovarni.

Oblastveni koncesijonirani zovod

„PANA“

v Ljubljani, Poljanska cesta 12,

ima sredstvo, s katerim se odpravi pod garancijo najslej tekom tedna vse ščurke, miši in podgane iz kuhinje, sobe, shrambe, kleti, skladišč, hleva, skednja, s polja itd. In to brez vsake nadležnosti in brez vseh posledic. — Naročila se sprejema osebno in pismeno.

Bronaste zvonove
ulivamo najceneje in z dobavnim
rokom od dveh do petih mesecev.
Stalna razstava v Št. Vidu.
ZVONARNA IN LIVARNA
ŠT. VID nad Ljubljano.

Mestna hranilnica ljubljanska (gradska štedionica) v Ljubljani.

STANJE VLOŽENEGA DENARJA preko 125 milijonov dinarjev ali 500 milijonov kron.

SPREJEMA VLOGE na hranilne knjižice in tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju.

ZLA STI PLAČUJE za vloge proti dogovor enodnevni v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

JAMSTVO za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je večje kakor kjerkoli

drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še

mesto Ljubljana

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi tega nalagajo pri njej tudi sodišča denar mladoletnih, župni uradi cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je **denar popolnoma varen.**

Trgovina z oblačilnimi
telovadnimi potrebščinami
ter modni salon
za gospode

Peter Capuder
Ljubljana
Dalmatinova ulica

Najtinejša **kolesa** najtinejša
Es-ka, Torpedo, Jugo Bianchi
najboljši

šivalni stroji
znamke Execella

autopneumatika in materijal

Vam nudi najceneje

J. Gorec, Ljubljana
Palača Ljubljanske kreditne banke

Vsem,

ki hočejo dobro kavo piti,
priporočamo izvrstno našo
pravo domačo Kolinsko
cikorijo.

Tvornica pohištva

Andrej Kregar

St. Vid nad Ljubljano

se priporoča!

za izvršitev stavbnih in pohištvenih
del. Velika zaloga spalnic, jedilnic in
pisarniških oprav.

Postrežba točna. — Delo
solidno. — Cene zmerne.

Slavnemu občinstvu se priporoča tvrdka

Franc Cerar družba
z o. z.
Tovarna slamnikov in klobukov
v Domžalah, Stob 50.

Zaloga v Celju, Gosposka ulica 4.
Popravila se sprejemajo vsako
sredo pri Kovačević & Tršan, Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Tvrdka

Ložar & Bizjak

Ljubljana, Sv. Petra cesta 20

priporoča častili duhovščini prvovrstni
ateljé za izdelavo duhovniških oblek
bodisi talarjev kakor tudi drugih oblek.
V zalogi imava tudi vsakovrstne ovrat-
nike, šmiste itd.